

СОБСТВЕННОСТЬ НА РАБОЧУЮ СИЛУ КАК ИНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ

Шевченко Л. С.

Осуществлен теоретико-институциональный анализ собственности на рабочую силу. Охарактеризованы «пучок правомочностей», спецификация и механизм передачи прав собственности на рабочую силу, трансакционные издержки найма труда. Показано формирование условий эксплуатации труда. Особое внимание уделено роли государства в защите прав собственности на рабочую силу.

Ключевые слова: экономическая теория прав собственности, собственность на рабочую силу, «пучок правомочностей», спецификация прав собственности, трансакционные издержки, наем труда, эксплуатация труда.

THE OWNERSHIP OF MANPOWER AS AN ECONOMIC INSTITUTION

Shevchenko L. S.

The theoretical and institutional analysis of the ownership of manpower is fulfilled. The «bundles of rights», specification and transfer mechanism of the ownership rights of the manpower, transaction costs of the hiring of labor are characterized. The process of forming of the conditions of exploit labor is described. The special attention is given to the state as the defender of ownership rights of the manpower.

Key words: economic theory of the property rights, ownership of manpower, «bundles of rights», specification of the property rights, transaction costs, hiring of labor, exploiting of labor.

УДК 330.11:339.9

БІДНІСТЬ І СВОБОДА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В. В. Броницька, кандидат економічних наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

Глобалізація трансформує багато соціальних явищ і процесів. У значній частині глобалізація здійснюється у формі глобалізму транснаціонального капіталу. Його вплив на свободу приводить до виникнення її перетворених форм. Бідність не зменшується, а набуває прихованої форми і нових параме-

трів. І розширення бідності, і звуження свободи відбуваються під впливом одних процесів глобалізації. Боротьба з бідністю і розвиток свободи залежать від розвитку духовного виробництва.

Ключові слова: глобалізм, бідність, свобода.

Свобода може бути лише від великого розуміння
і відповідальності.

І. Єфремов

Навчання — лише світло, за народним прислів'ям, —
воно також і свобода. Ніщо так не звільняє людину, як знання.

І. Тургенєв

Людина, котра панує над іншими, втрачає власну свободу.

Вольтер

Актуальність проблеми. Глобалізація як одночасно об'єктивний і керований процес серйозно впливає на трансформацію свободи, як економічної, так і сутнісної, екзистенціальної. Так само істотно змінюється бідність як форма соціально-економічного відчуження. Свобода як екзистенціальна категорія і свобода економічна для більш повного аналізу в умовах глобалізації повинні бути певним чином співвіднесені. І свобода, і бідність — соціально-економічні явища, дослідження змін параметрів яких в інформаційному суспільстві є дуже актуальним, оскільки і те й інше явища значною мірою визначають життя людини і людства.

Аналіз останніх джерел. Тему свободи, як особистої, так і економічної, розробляли М. Хайдеггер, Р. Гегель, Ж. П. Сарт, К. Ясперс, Е. Фромм, З. Бауман, К. Маркс, Ф. Енгельс, О. Панарін, Ю. Осипов, О. Бузгалін, А. Колганов, П. Петров та ін. Серед українських учених можна виділити С. Архієреєва, В. Базилевича, Д. Богиню, А. Гальчинського, О. Глущенко, А. Гриценка, Г. Задорожного, М. Кіма, М. Колесникова, В. Мандибуру, С. Тютюнникову, А. Чухна, О. Яременка та ін.

Бідність як об'єкт соціально-економічного дослідження репрезентовано в працях К. Маркса, Ф. Енгельса, З. Баумана, Д. Лестера, О. Панаріна, О. Бузгаліна та ін. Серед вітчизняних учених можна відзначити О. Броницького, В. Мандибуру, С. Тютюнникову та ін. Проте, оскільки зміни в суспільстві відбуваються постійно, охопити всі моменти, що стосуються цих взаємопов'язаних процесів, неможливо.

Оскільки і трансформація бідності, і зміни свободи в умовах глобалізму інформаційного суспільства серйозним чином взаємозумовлені, *метою даної статті* є дослідження тенденцій цих соціальних процесів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Якщо говорити про екзистенціальне значення свободи, то вона повинна бути в системі провідних цілей людського розвитку і відповідно система економічних свобод має бути їй підпорядкована. Свобода в її цілісному розумінні є невід'ємною від відповідальності, і свобода особи, її серцевинний сенс припускають відповідальність за людське в собі і через це людське і за навколишній світ, хоча реалізується і розвивається внутрішня свобода якраз через відповідальність за щось або когось назовні. «Свобода полягає в тому, аби поводитися найкращим чином», — вислів Сократа [1, с. 20]. «Бути вільним — це значить мати право рабські слідувати своїй дійсній природі», — говорив І. Рахель [1, с. 31], а Ф. Достоєвський писав: «Свобода не в тому, щоб не стримувати себе, а в тому, щоб володіти собою» [1, с. 34]. Серед різноманітних інтерпретацій людської особи та її структури, на наш погляд, заслуговує на увагу теорія Р. Ассаджолі, в якій схожими з платонівськими ідеями постають категорії «вище несвідоме» і «вище Я» [2, с. 18–20]. Не деталізуючи всієї структури цієї теорії, підкреслимо, що в особі існує її ідеальний варіант розвитку, при якому вона (особа) може бути максимально милосердною, вольовою, героїчною, інтелектуально розвиненою тощо, хоча не кожна людина у своєму житті є самототожно своєму вищому, ідеальному варіанту, не кожному вдається залучити своє «я» до вищого «Я» і тим більше досягти постійного або короткочасного злиття цих структур. Саме тому можна сказати, що по-справжньому вільними бувають небагато людей, але сенс свободи, справжню її сутність, на нашу думку, слід бачити саме в свободі бути Людиною.

Економічна свобода, яка не заміщує екзистенціальну, але яка може і повинна бути базою для розвитку останньої, природно не може зводитися до свободи підприємництва, як часто тлумачать її представники неоліберальних теорій. «Лібералізм — поняття, яке у нас сприймається тільки позитивно. У суспільному житті він означає свободу особи і стержень демократії». Заперечувати тут безглуздо.

Але лібералізм в економіці — абсолютно інша річ. З одного боку, економіка ефективна лише в умовах свободи, а з другого — свобода надає можливості не тільки для конкуренції, а й... для задушення сильним слабкого; для підміни ефективності монополізмом і т. д. Тобто нічим не обмежений лібералізм — це свобода одержання доходів у будь-які, зокрема шахрайські, способи. І саме тому зараз через масштабні деформації на ґрунті нерегульованого ринку в США заявлено, що ера лібералізму закінчилася. Сам по собі ринок нічого не регулював. Але в живому і здоровому суспільстві завжди присутній симбіоз ринку і держави. Остання регулює ринок, впливаючи на нього так, щоб, з одного боку, це стимулювало виробництво, а з другого — забезпечувало захист суспільства і громадянина.

Зі всіх цих причин завжди важливо знайти баланс між свободою і необхідністю регуляції на важливих для суспільства напрямках. Баланс цей особливо важливий для технологічного прогресу. Ринок як такий з науково-технічним прогресом не упорається. Наука нерегульованому ринку не потрібна — адже вона не завжди приносить прибуток, а якщо і приносить, то не відразу. І в будь-якій країні ринок ніколи не брався за науку. Підштовхувати до цього має держава. Через певні стимули. Без цього технологічний прогрес неможливий. На гіршому досвіді ми в цьому переконалися.

Пам'ятаєте, як говорили на початку дев'яностих? «Чим менше держави, тим краще, адже ринок все сам відрегулює». Підсумок: крамарі перемогли інженерів і техніків. Як результат в Україні дотепер науково-технологічний прогрес відсутній. А високотехнологічні комплекси розтягнули на металобрухт — на більше розуму не вистачило» [3]. Якщо економічні відносини виникають з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних та нематеріальних економічних благ, то логічно, що економічна свобода не може бути пов'язана тільки з приватною власністю на засоби виробництва і відповідно із самодіяльністю з приводу виробництва, споживання і т. д. (як тлумачать її неоліберальні теорії). Вона виявляється й у сфері праці, що цілком вірно відзначає О. Глущенко [4]. При цьому економічна свобода у цій сфері не тільки не менш важлива, а й важливіша, ніж свобода у сфері підприємництва або фінансів, хоча природно всі вияви свободи взаємозумовлені.

Але сфера праці свідомо торкається більшої кількості людей, оскільки власників засобів виробництва у сучасних структурах суспільного виробництва менше, ніж найнятих робітників.

Якщо економічна свобода і може збігатися зі свободою екзистенціальною, то саме у сфері праці, у разі її всезагального характеру, точніше, екзистенціальна свобода може здійснюватися за допомогою економічної перш за все у сфері праці, якщо праця є справжньою творчістю. «Свобода — це стан, якого досягають мудрі» (Зенон Китийський) [1, с. 13]. «І пізнаєте істину, і істина зробить вас вільними» (Євангеліє від Іоанна) [1, с. 13]. В усі часи знання пов'язували зі свободою, вважаючи творчість способом і умовою одержання свободи.

Справжня творчість, а не його сурогати або перетворені форми не є поширеним явищем в тому ступені, щоб говорити про швидке становлення економіки знання як про системне явище. Всезагальна праця як вища форма економічної свободи безпосередньо пов'язана зі встановленням певного стану свободи фінансової як стану соціально-економічних відносин з формування і розподілу грошових ресурсів.

Крім того, вияв економічної свободи у сфері праці пов'язаний як із зовнішніми характеристиками праці (ставлення до засобів виробництва, влас-

ність на результат і т. д.), так і з внутрішніми характеристиками (зміст праці, мотивація та ін.). Ці дослідження пов'язані з низкою труднощів, які в свою чергу пов'язані зі скрутністю зведення якісних характеристик до кількісних. І в першу чергу це стосується не класичного індустріального працівника капіталістичної системи, тут безпосередньо може бути застосований марксистський аналіз, але до складніших видів діяльності, таких як перетворені форми духовного виробництва. Вільний час як час розвитку інших і саморозвитку абсолютно збігається у робітника всезагальної праці, якщо це професійна і одночасно надпрофесійна діяльність. Якщо ж робочий час не є вільним, то вільний різною мірою може бути присутнім у неробочому. І тут провести аналіз складно, оскільки, якщо кількість відвідин кінотеатрів і концертів, книг, що купуються, підрахувати можливо, то розподілити перелічені показники за належністю або до культури і духовного виробництва, або до їх перетворених форм значно складніше. Відвідини концерту поп-зірки з примітивним репертуаром не можуть прирівнюватися до відвідин філармонії з метою прослуховування класичного репертуару, і, отже, перший варіант — перетворена форма реалізації вільного часу.

Перетворені форми творчості відповідно є перетвореними формами свободи, яка реалізується через заміщення свободи діяльності свободою споживання (яка також є достатньо відносною). У справжній творчості створюється невідчужуваний продукт, але через власність на матеріальні носії все ж таки може здійснюватися контроль за його розповсюдженням і використанням. Позбавлення творчості внутрішньої властивості — само-діяльності може здійснюватися через часткову регламентацію діяльності, підпорядкування її корпоративним інтересам і антигуманним цілям. Діяльність може бути позбавлена і цілісного характеру у разі, коли безліч творців, працюючи над одним проектом, виконують фрагментарну роботу, ізольовані один від одного і не мають уявлення про цільове завдання. В епоху глобалізму транснаціональних корпорацій величезне значення одержало і так зване маніпулятивне знання, коли формовані теорії або уявлення про суспільне життя генетичної детермінованості зла, будову світу в цілому свідомо створюються не на основі етичного служіння істині, а з метою, вигідною замовникам.

Крім того, разом із справжньою творчістю «процвітає» і спонтанна діяльність, споріднена з творчістю неалгоритмічності, але позбавлена творчого напруження і власне результатів — нової інформації на рівні особливого або загального.

Усі види перетвореного духовного виробництва, як і перетворені форми культури, зумовлені сучасною формою капіталізму, який характеризується тотальністю і віртуалізацією. Віртуальний спекулятивний капітал у декілька разів перевищує реальний сектор. Загальний стан свободи економічної мож-

на охарактеризувати при цьому як переважно перетворений, при якому для суб'єктів влади свобода фрагментується таким чином, що необмежене свавілля не зв'язується відповідальністю, тоді як суб'єктам, що перебувають унизу соціальної піраміди, вмінюється відповідальність за свавілля сильних без якого-небудь вибору.

Вибір, до речі, як елемент свободи в умовах глобалізації піддається деформації. Поширення набуває імітація вибору, наприклад, коли існує уявна різноманітність рівних низькоякісних продуктів: багато видів ковбаси, в якій міститься не м'ясо, а лише генномодифікована соя, приправлена канцерогенними консервантами, ароматизаторами і барвниками, за відсутності дійсної можливості придбати натуральний якісний продукт. Імітація вибору може здійснюватися шляхом надання безлічі послуг безліччю нібито незв'язаних компаній, що по суті мають вихід на єдиного «господаря».

Особливе місце при дослідженні впливу глобалізації на економічну свободу посідає проблема формування потреб, а по суті — їх вмінення.

«...Людські потреби — не така проста річ, щоб можна було займатися їх історичними й онтологічними екстраполяціями. По-перше, між об'єктивно корисним і суб'єктивно бажаним немає повного збігу, іноді вони розходяться в сторони і досить далеко. По-друге, між корисними у короткостроковій перспективі також можуть виникати вельми драматичні невідповідності. Ці антиномії людської долі і культури давно б завели нас в остаточну безвихідь, якби в резерві у людини не знаходився б ще один таємничий і дивний інструмент культури — моральний розум» [5, с. 333].

Процес сучасного глобалізму якраз характеризується зсувом потреб у бік суб'єктивно бажаних і короткострокових. «У будь-якому соціумі, разом з високими, існують деградаційно-паразитичні потреби суспільства, що формують високодохідний попит “на полі хвилинних задовольень”, котрі грають на струнах “жадання легкого збагачення” і заманюють барабанами “нездійснених надій”. Це потрібно об'єктивно визнати і законодавчо не дозволяти задовольняти такі потреби» [6, с. 170].

По суті, тотальний наступ на свободу, заміщення її перетвореною формою відбуваються через суб'єктів і сфери. Друге характеризується заміщенням свободи важливіших для формування екзистенціальної свободи сфер у менш важливі, де свобода не тільки фрагментується, а місцями і перетворюється на свою протилежність. Якщо формоване в умовах глобалізації суспільство локалізоване в найбільш розвинених країнах і не відповідає повною мірою поняттю постіндустріального, оскільки воно багато в чому залишилося індустріальним, а в тій частині, де пішло від індустріального, скотилося значною мірою в доіндустріальне (примітивна сфера послуг), то інформаційним з низки причин це суспільство можна назвати без сумніву. Проте тут

ідеться не про інформацію тільки на рівні особливого або загального, яка може стати знанням багатьох, а значною мірою про інформацію, що вмінюється, нав'язується, яка впливає руйнівним чином на свідомість суспільства. При цьому дія інформації має всепроникний характер. Недаремно останнім часом дослідники все частіше використовують терміни «інфоколоніалізм», «інформаційна війна», «інформаційний концтабір» та ін. Якщо дія класичної музики носить об'єктивно корисний характер, зокрема для живих організмів (людей, тварин, рослин), то певний вид музики впливає негативно. Навіть естетично розвинена людина прибуває без свого бажання під впливом інформаційних шумів — у вигляді нав'язливої попси, що звучить з кіосків, маршруток тощо, у вигляді величезної кількості вульгарної реклами, розміщеної вздовж доріг, в метро — важко сказати, де лише вона не розміщена. Ця тотальна дія впливає як на сформованих людей, так і на тих, що формуються. І якщо для перших такий інформаційний вплив швидше в тому чи іншому ступені погіршить здоров'я, ніж спотворить цінності, то для тих, хто формується, якщо не здійснюватиметься протидія, цей вплив приведе до інтелектуальної й етичної деградації. Таким чином, якщо вплив здійснюється навіть всупереч старанням батьків, підриваються серцевинні основи свободи.

«Інформація є та остання в'язниця духу, з якої звичайна людина практично не має шансу вислизнути. Це найдосконаліша есенція брехні, яку заганятиме шприц, увіткнений в мізки людства. Вона поза всяким порівнянням перевершує фальш попередніх епох, яка залишала можливість для індивідуальної інтерпретації, переварювання і засвоєння на особистому рівні.

Інформація не підлягає індивідуальній взаємодії, вислизає від зворотного зв'язку. Це брехня, що не допускає щілини між собою і людським “я”» [7, с. 74].

Є і протилежні переконання стосовно інформаційного суспільства, що розвивається під впливом глобалізації. «Глобалізацію необхідно розглядати як позитивний чинник дії на свободу, оскільки вона створює умови для того, щоб люди асоціювали свої дії не тільки з собою, нацією, а з рівністю всіх у складі людства» [8, с. 168].

Природно, що під впливом глобалізації здійснюється й інформаційний, і творчий, і навіть етичний прогрес. Питання лише в тому, що він торкається кола людей, що звужується. Треба відзначити, що чинники позитивного впливу на свободу змінювалися в часі, і представити варіант, коли б тільки накопичувалися позитивні чинники, достатньо проблематично. Часто, вирвавшись з одних оков, людство потрапляло в інші, як, наприклад, скасування особистої залежності закінчилася перемогою залежності економічної, більш тотальної, оскільки сховатися від неї практично неможливо, особливо в умовах низької

соціальної вертикальної мобільності. Диктат же через всі види інформаційного впливу, зокрема з використанням нейролінгвістичного програмування, здійснюваний з подачі головних суб'єктів глобалізму, призводить до того, що величезна кількість людей починають жити в умовах перетворених форм свободи, в яких штучно розведені невід'ємні атрибути свободи — вибір і відповідальність за нього. Меншість живе в ситуації практично соціально необмеженого вибору, тоді як більшість, фактично не маючи вибору або задовольняючись його імітацією, несе відповідальність за вибір меншини. Вовенарг сказав, що рабство може принизити людей до того, що вони починають любити його [1, с. 57]. Повною мірою це стосується споживацького суспільства, в якому люди перетворюються на рабів відчуженого споживання. При цьому форми контролю в інформаційному суспільстві, як і форми дії, стають все більш тотальними і технічно зробленими, притому настільки, що горезвісний двадцять п'ятий кадр є в сучасних умовах одним з найменш шкідливих засобів. Усе більш компактні і непомітні відеокамери, пристрої, які контролюють пересування, відбитки пальців у паспорті, в проекті — ДНК, електронні гроші, яких елементарно позбавити, електронні коди, електронні чіпи... Це не здатне компенсувати і сучасні засоби комунікації, і побутовий комфорт, і інші безумовні досягнення цивілізації. Глобалізацію можна розглядати як чинник, що безумовно розширює свободи при сучасній формі глобалізму лише для небагатьох, тих, хто уник перетворених форм свободи. Для більшості ж глобалізм інформаційного суспільства обертається посиленням несвободи, як економічної, так і сутнісної.

Бідність, будучи формою соціально-економічного відчуження, є по суті формою економічної несвободи, з високим ступенем вірогідності екзистенціальної несвободи. Відносна форма бідності та її абсолютна форма в умовах глобалізації набувають нових наповнень і рис.

1. Хронічна бідність стає не тільки долею існування сімей, соціальних груп, а й країн і регіонів. Доречно застосовувати термін О. Панаріна «керована деградація».

2. Абсолютна бідність, при якій рівень споживання не дозволяє здійснюватися відтворенню людини як біологічного організму, набуває ще й прихованої, латентної форми (мінеральний і вітамінний голод при достатньому споживанні калорій, наприклад).

3. Відносна бідність посилюється як через розшарування, так і через нав'язування прагнень за відсутності реальних можливостей.

Вольтер відзначав, що хто не здатний бути бідним, той не здатний бути вільним [1, с. 16]. Про те, як бідність пригноблює свободу, зводячи людину до тваринного стану, сказано достатньо багато, і певний її рівень і глибина можуть бути згубні для свободи в усіх її проявах, особливо на стадії форму-

вання людини. Проте стан бідності може бути без втрати відчуття власної гідності і виявів людяності, — головне, щоб у суспільній свідомості людські якості не ототожнювалися з рівнем доходу, а духовна сутність і сутнісні нематеріальні потреби в ієрархії суспільних потреб посідали більш значуще місце, ніж матеріальні. Але в сучасних умовах бідні втрачають будь-яке право на реабілітацію за іншими, нематеріальними критеріями. (Якщо бідний — сам винен; бідний — значить ледачий; якщо такий розумний, то чому такий бідний?..) Більш того, в атомізованому суспільстві й на підтримку розраховувати не особливо доводиться, і тому все більше бідних втрачають здатність бути бідними, мріючи стати багатими, в той час як люди, що добровільно урізують свої матеріальні потреби, взагалі сприймаються щонайменше як диваки.

І хоча Д. Лестер, англійський вчений, що дослідив південноамериканський прекаріат, спростував усі міфи, що стосуються нездатності бідних до соціальної активності, їх ліні або природної інтелектуальної відсталості [9], всі ці міфи продовжують існувати у суспільній свідомості.

Відносно бідності слід додати й той факт, що вона значною мірою змінюється під впливом глобалізму таким чином, що в цілих регіонах стає і тотальною, і хронічною одночасно. Якщо при цьому врахувати якість харчування і медичного обслуговування, житлові умови тощо, то можна ставити запитання про набуття бідністю ще нових параметрів — репродуктивних і генетичних. Це стосується накопичення в певних екологічних умовах проживання у стані хронічної бідності окремими регіонами, для яких більшість здобутків інформаційного суспільства недосяжна, включаючи свободу пересування, значної кількості генетичних відхилень. Це пов'язано не з природною неповноцінністю, а з умовами соціального буття, в які їх заганяє глобалізм транснаціонального капіталу. Р. Емерсон говорив: якщо ви надягнете ланцюг на шию раба, інший її кінець затягне вашу власну [1, с. 59].

Висновки. Стає абсолютно очевидним, що глобалізм транснаціонального капіталу повинен змінитися глобалізмом Освіти, при якому дійсно економічна свобода сприятиме становленню свободи екзистенціальної, сутнісної, а таке явище, як бідність, буде не актуальною, а історичною категорією. Особливо важливо подолати хронічну бідність, насамперед через підвищення вертикальної соціальної мобільності за допомогою загальнодоступної якісної освіти. Для подальшого дослідження взаємопов'язаних соціальних процесів — свободи і бідності — в умовах глобалізації необхідно вивчати і духовне виробництво, включаючи його перетворені форми, його вплив як на свободу, так і на бідність. Більш того, надалі необхідно розглянути роль духовного виробництва і як сфери подолання бідності і формування свободи, і як могутнього інструменту творення та розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Обретая смысл / сост. В. М. Грузин. — Киев : Амадей, 2007. — 304 с.
2. Ассаджолі Р. Психосинтез: теорія и практика / Р. Ассаджолі. — М. : REFL-book, 1994. — 314 с.
3. Пахомов Ю. Если дух уступит материи, она сотрет личность и общество / Ю. Пахомов // Час пик. — 2009. — 15 марта. — № 10 (412). — Режим доступа : <http://www.chaspik.info/bodynews/4842.htm>.
4. Глущенко О. В. Реалізація економічної свободи в умовах глобальної фінансової кризи // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Екон. сер. — 2009. — № 851. — С. 154–169.
5. Панарин А. С. Правда железного занавеса / А. С. Панарин. — М. : Алгоритм, 2006. — 336 с.
6. Буровский А. После человека / А. Буровский // Т. Ю. Чеснокова. От неандертальца до киборга. — М. : Алгоритм, 2008. — С. 175–224.
7. Джемаль Г. Наследие Кириллова / Г. Джемаль // Т. Ю. Чеснокова. От неандертальца до киборга. — М. : Алгоритм, 2008. — С. 53–77.
8. Гезалов А. А. Трансформация общества в эпоху глобализации (социально-философский анализ) : науч. монография / А. А. Гезалов. — М. : Канон+, РООИ «Реабилитация», 2009. — 288 с.
9. Лестер Дж. Отверженные как новый революционный класс / Дж. Лестер // Альтернативы. — 2009. — № 1. — С. 85–90.

БЕДНОСТЬ И СВОБОДА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Броницкая В. В.

Глобализация трансформирует многие социальные явления и процессы. В значительной части глобализация осуществляется в форме глобализма транснационального капитала. Его воздействие на свободу приводит к возникновению ее превращенных форм. Бедность не уменьшается, а приобретает скрытые формы и новые параметры. И расширение бедности, и сужение свободы происходят под воздействием одних и тех же процессов глобализации. Борьба с бедностью и развитие свободы зависят от развития духовного производства.

Ключевые слова: глобализм, бедность, свобода.

POVERTY AND FREEDOM IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Bronitskaya V.

The globalization transforms many social phenomena and processes. In considerable part the globalization is carried out in the form of globalism of

transnational capital. His influence on freedom results in the origin of its converted forms. Poverty does not diminish, and takes hidden shapes and new parameters. And expansion of poverty, and narrowing of freedom, takes place under act of the same processes of globalization. Fight against poverty and development of freedom depend on development of spiritual production.

Key words: globalizm, poverty, freedom.

УДК 330.564

ПРОТИДІЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В УКРАЇНІ: З ЧИМ І ЯК БОРОТИСЯ

К. Г. Губін, кандидат економічних наук

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

Досліджено основні напрями боротьби з експлуатацією в Україні, виходячи з концепції, що передбачає існування багатьох засад та напрямів експлуатації. Розглянуто шляхи протидії систематичній внутрішньо-локаційній експлуатації, систематичній міжлокаційній експлуатації та випадковій експлуатації. Особливу увагу приділено досягненню балансу соціально-економічних сил.

Ключові слова: експлуатація, безпека людського розвитку, розподіл доходів, регулювання доходів населення.

Актуальність проблеми. Однією з найсуттєвіших складових трансформаційних процесів в Україні є розбудова ринкової системи формування доходів. Порівняно із системами, що еволюційно передують їй, ринкова система формування доходів створює для більшості населення значно кращі умови генерування, розподілу та перерозподілу доходів. Проте вона не позбавлена і недоліків, зокрема зберігає експлуатацію людини людиною.

В Україні, на жаль, недоліки ринкової системи формування доходів представлені більш виразно, ніж її переваги. Соціальна експлуатація набуває значного поширення, підсилюючи диференціацію доходів та надаючи розподілу ознак бінарності, коли вузькому колу багатих та надбагатих людей протистоять основна маса населення із низькими та наднизькими доходами, а середній клас дуже вузький.

Експлуатація генерує потужні загрози людському розвитку. Основою соціальної експлуатації є глибокі диспропорції суспільних відносин не тільки на етапі розподілу, а й у фазі виробництва продукту. За умов еквівалентності